

ГРАФЕМИТЕ НА ПИСМОТО НА НОМО SAPIENS'А (ЕСТЕСТВЕНА ЗНАКОВА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ЧОВЕЧЕСТВОТО): Към аксиологичния въпрос за методологията на писмената ера

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев

Проф. д.п.н. Александра Куманова

Настоящата публикация е Пленарният доклад, представен на традиционния ежегоден научно-практически семинар на СВУБИТ "Нови информационни технологии в образователния процес" (Слънчев бряг, 9.05. 2008 г.). Обилният визуализиращ материал, съпътстващ изложението, за краткост тук е посочен чрез възприетата маркировка (!); той се съдържа в учебните материали на курсовете на СВУБИТ „Инфосфера: Когнитология“ и „Хуманитарната книга – социоинформационни измерения“.

Ние сме устата на пространството – И времето“

А. А. Тарковски

Мъгрец не е този, който различава, а този, който съпоставя ивиците светлина, откъдето и да излизат те ...

У. Еко

Когато губим познанието за пътищата на развитие на знанието, ние губим неговата пълнота, цялостност, губим реалността.

Н. Яръмов

Писмото (писмеността – *англ.*: script; written language) – като **съвкупност от графични знаци**, които **фиксира** човешката реч **във форма**, **възприемана зрителино**, и се използват в качеството им на **средство за общуване**, – датира отпреди 6-7 хилядолетия.

В гигантския поток на космическото време, реално измеримо за планетата Земя отпреди 4 000 000 000 години – времето, необходимо за конфигурирането на „общия ни дом“ (термин на руския космист Н. Фьодоров) [1] – нейния сфероид (геоид), от времето на ручейчето на човешката история, бележещо началото

си с появата на венета на природата – Homo sapiens – преди 40 000 години, едва периодът от около 5 хилядолетия пр.н.е. и продължаващия го вече 2 хилядолетия от н.е. има запомнена история поради факта, че именно посоченият времеви отрязък е **ера на писмената комуникация**.

Връстник на **държавността** в историята, писмото на Homo sapiens'а очевидно е творението, обозначаващо знаково в синтезиран рационален и едновременно с това символичен вид **социосферата** [2] като **антропосфера** [3] и **семиосфера** [4].

Явяващо се **универсална космическа (планетарна или ареална) интелектуална база-инструментарий** за осъществяването на многообразни **ментални и практически дейности на комуникацията**, писмото на *Homo sapiens*'а поражда принципно нов – **информационен – пласт на нивата на планетарното космическо информационно моделиране**: наред с равнищата на **физическия** (редуцируем до организацията на живот на ниво „**атом**“) и **биологическия** (редуцируем до – „**клетка**“) **свят**, се образува нов – **културен** (редуцируем – до „**символ**“) [5].

Сферата на информацията – **инфосферата** [6] – като планетарно явление – е многостепенен феномен (физически – биологичен – културен), изграден от взаимосвързани и съдържащи се един в друг светове на информационно моделиране, надстроен – чрез **писмото** – от **семиосферата** [7], чрез което обезпечава съизмеримост на всеки индивидуален информационно-комуникативен акт в **ноосферичната** [8] **вечност** [9], явявайки се антропологичен знак на онтологично безсмъртие [10].

Етапите в историята на писмото са етапи в моделирането на инфосферата на *Homo sapiens*'а и осмислянето им като **системно цяло на културата** – съществен елемент от извървяването на пътя към достигане до обобщени знания, правещи методологично съизмерими в диалектическо цяло и различните пластове, и многообразните посоки на развитие на човечеството.

Системната историко-културна цялост на писмото – писмеността, писмения език на *Homo sapiens*'а в обобщен вид може да бъде представена чрез следната негова **естествена – генеалогична – класификация**:

1. Пиктографско-образно (англ.: pictography) писмо:

- среща се в разновидностите:
- староегипетско (!),
- старокитайско (!),
- старояпонско (!),
- ... ;
- датировка – от около V хилядолетие пр.н.е.
- първоначално цялото съобщение се предава с един образ, една рисунка – пиктограма (англ.: pictogram);
- *пример:*

(! *митологична рисунка на небето във вид на жена: богът на въздуха Шу повдига своята дъщеря Нут над нейния брат и мъж Хеб („Книга на мъртвите“);*

2. Идеографско – условно-знаково (англ.: ideography) писмо:

- постепенно образите (*срв.*: 1) се опростяват, а опростените образи се развиват в условни знаци за предметите и явленията – **йероглифи** (англ.: hieroglyphs);
- среща се в разновидностите:
- египетско (!),
- китайско (!),
- японско (!),
- ... ;
- датировка – от IV хилядолетие пр.н.е. до IV–I в. пр.н.е.;

– отделните **знаци** на това писмо – **идеограмите** (англ.: ideograms) – дават само идея за предмета или явленияето;

- *пример:*
- (! *йероглиф „орел“ – (Древен Египет);*

3. Сричково писмо – съчетание от гласна и една или повече съгласни или само отделна гласна, което се изговаря с един тласък на издишната струя и с едно отваряне на устата: **сричка** (англ.: syllable):

- първоначално пиктографското писмо (*срв.*: 1), след това – идеограмите (*срв.*: 2) се изместват от **клинообразни идеограми** (комбинации на клиновидни чертички, изписани върху глинени плочки), обозначаващи **едносрични думи**, а по-късно – **отделни срички**;
- посоката на писане – отвесна, по-късно – водоравно;

– среща се в разновидностите:

– **клинообразно (клинопис: англ.: cuneiform character):**

- шумерско,
- вавилонско,
- гръцко,
- ;
- датировка – от IV хилядолетие пр.н.е.;
- *пример:*

(! *първо сричково писмо – шумерско, възникнало в Месопотамия*) [11];

4. Консонантно (англ.: consonant) писмо – азбучна (англ.: alphabetical) писмена система за съгласните букви (англ.: consonants):

- среща се в разновидностите:
- финикийско (!) [12];
- арамейско (!) [13],

- арабско (!) [14],
- арменско (!),
- ... ,
- гръцко (!),
- староеврейско (!),
- сирийско (!),
- южноарабско (!),
- ... ;

5. Гръцко писмо (срв.: 4, 3) [15]:

- среща се в разновидностите:
- етруско (!) [16],
- латинско (латиница) (!) [17],
- готско (!) [18],
- кирилица (!) [20],
- др.;

6. Кирилица (срв.: 5):

- среща се в разновидностите:
- глаголица (!) [21],
- кирилица (!),
- ... [20].

Представената **естествена класификация на формите на писмената комуникация на човечеството** (1. пиктографска – 2. идеографска – 3. сричкова – 4. консонантна – 5. азбучна) чрез линията на свързаност **финикийско – арамейско писмо** отвежда едновременно и към всяко от многообразните разклонения на писмото на *Homo sapiens*'а, принципно наблюдаемо като единна информационно-комуникативна знакова система на човечеството, и към **гръцката азбука** и **кирилицата** като към генеалогично родство на менталността на човешката популация на Земята.

Ясното различаване в магистралните писмени системи на *Homo sapiens*'а на **символните фигури** на:

– **кръста** – един от най-архаичните символи на света в неговата цялостност (като символ на Земята, кръстът изразява нейните междинни динамични и трудно уловими страни); **насочен към четирите страни на света**, кръстът е: основа на всички символни ориентации на всички нива на битието и преплитане на времето и пространството, космическо значение на пътя на взаимодействието, соларен и божествен символ на излъчването **от центъра навсякъде**;

– **сферата** – фиксира **характера на космическото въртене на Земята** в зависимост от енергийния фонд – третата от Слънцето планета на Слънчевата система, въртяща се: и около Слънцето – по елиптическа орбита (близка до кръгова), имаща за спътник – Луната, въртяща се около Земята, и около собствената си ос;

– **безкрайността** – като **принцип на феноменологията на ноосферизма** (нарастването); като сфера на **взаимодействие на природата и обществото**, в пределите на която разумната човешка дейност става главен определящ фактор за развитие; ноосферизмът **отделя, отдава** (а не натрупва и съхранява)...

Символите на взаимодействията на рудиментите на концепциите на информационното моделиране в сферата на писмените системи на човечеството (поддаващи се на принципите на свързаност чрез естествената генеалогична класификация на менталността на планетата и сама – тази класификация, явяваща се едновременно методологична основа на ноосферизма като феноменология на осъществяването чрез нея моделиране (независимо от прилаганите за осъществяването му технологии), синтезира в единство **четири пласта на корелация:**

1. на **генеалогията на писмената комуникация** като **парадигмален статус на познанията на *Homo sapiens*'а** в проявите на категорията „дълго време“ (М. М. Бахтин), позволяващи в синкретична знаково-символна форма да се фиксира процесът на менталното отражение чрез езика на възприятието на реалността и съзнанието;

2. на **въздействието на нивата на установяване на връзки на информационната реалност**, сред които е водещо значението на **концептуалната (философската) натовареност на информацията**;

3. на **символите на математическата логика** – (поради развития стадий на математиката, формирала се по силата на редица фактори по-бързо от останалите сфери на познание), фиксираща чрез образно-символния си (на **математиката**) **език** ефективен способ за изграждане на основите на обществена (*днес*: и хардуерна, и софтуерна) осигуреност на инфосферата;

4. на **хуманитарните измерения** – съвкупността от допълващите се, препокриващите се, по различен начин пресичащи се, противоречащи си и т.н. гледища за писмените комуникации в шлейфа на културната вечност.

Възможно Homo sapiens'ът, разглеждан планетарно чрез ерата на писмените комуникации като системна цялост – като космически (планетарен, геологически) субект, изгражда планетарна информационна среда – среда на писмените комуникации. В основата на това изграждане е **историко-културният трансформативизъм – визуализиращ и сигнифициращ знаково менталността на човечеството като фракталии на геокултурния фактор, принципно съотносими, съпоставими, еквивалентни на идеалния (концептуалния) план на информационните обекти** – плод на уникалната феноменална концептуална, менталната натовареност на информацията, присъща на всеки единичен информационно-комуникативен акт.

Въпросът за естествената класификация на системите на писмените комуникации на човечеството открива методологично трасе на изграждане на универсална информационно-търсеща система, в която математическите формули, символите на математическата логика, филогенната в основата си символна култура на човечеството от **визуален, вербален и ментален** характер има **знакови съответствия (и на естествените и проч. езици)** не само с **идеалния (менталния) план на семиосферата**, но и с **материалните (географските, например) обекти на нашата планета** (например, с намиращите се символи в долината Наска в перуанския планински масив на Андите, – с присъщите им многообразни феноменологични информационни равнища).

Вероятно подобна **планетарна информационна среда е феноменологична знаниева карта (информационна ризома)**, чрез която е възможно максимално реално и пълноценно пребиваване на индивида в ноосферата на човечеството чрез трасето на **естественения му писмен код**, отвеждащ (на **математиката**) чрез универсална система на кодификация и декодификация – към други кодове, намиращи се сами по себе си в естествена генеалогична връзка, и обозначаващи – на метасистемно ниво на третиране – космически заложен програма на естествено единство и многообразие на писмените комуникации на планетата като културологична (когнитологична) феноменология.

Изграждането и внедряването на подобен тип **култура на мислене и организиране на обществото** чрез магистралния постнекласически [22] когнитологичен парадигмален инструментариум **инфосфера** –

техносфера [23] очевидно е футуристично открит днес пред нас като съвременници на ерата на **трансформатизма на информационните комуникации**, обезпечаваш възможности за създаването на универсална метасистема на кодовете на системите на писмеността на човечеството като аксиологичен плод на акцентуацията на втората сигнална информационна система на човешката популация.

Всяко разклонение в генеалогичното дърво на писмените комуникации на човечеството в ризоматичния свод от многообразни разклонения (пътеки) от връзки очевидно е **посока, курс** [24] и има възможност да се пресече с други. Тази (всяка) **посока** е и **вътрешна системна пропорция** в общия свод на **ризомата** (Ж. Делюз, Ф. Жиатари, У. Еко) [25] на писмените комуникации на Homo sapiens'а. Формата на ризоматизма е **вътрешната** интелигибилна архитектурна Д идеален план (гешталтплан), **каркас** [26] на **информационното пространство**, структуриращ – посредством менталността (!) – външния **фациес** [27] на **информационната среда** [28], чрез чийто **мембранен** [29] **панцер** [30] (на техносферата) встъпваме в информационно-комуникативния акт като в **диалог** [31]. Описаният **диалог (!)** е в **дискурса на хуманитарните измерения на човечеството**, чрез които всеки единичен информационно-културен акт е неотделим от многомерната полифония, чрез която се съотнася се с всеки друг подобен акт чрез многообразни взаимоотношения.

Без да повдига лингвистичния план на проблема, метакласификационният пласт на генетическото естествено-класификационно родство на системите на писмените комуникации на човечеството, пределно лапидарно и едновременно дълбинно (за целите на пропедевтиката и мнемониката) обозначава в знакова форма **писмената ера на човечеството**. В тази ера **галактиката на традиционните комуникации – на Й. Гутенберг** и **галактиката на електронните комуникации – на М. Маклюън** са принципно една и съща галактика в **МЛЕЧНИЯ ПЪТ НА ПИСМОТО НА НОМО SAPIENS'А: ПИКТОГРАМА – ИДЕОГРАМА – СРИЧКА – КОНСОНАНТА – АЗБУКА**).

В описаната **антропологична вселена (МЛЕЧНИЯ ПЪТ НА ПИСМОТО)** всяка **графема** (пиктограма, идеограма, сричка, консонанта, азбука) има уникална смислова интелигибилна същност. Тази същност едновременно изразява и специфични ментални тънкости, и

корелира с целия – МЛЕЧЕН – ПЪТ НА ПИСМОТО, което е наблюдаемо в символното трасе на човешката култура чрез графиката на самите писмени знаци (графемите), в които четем космичните в основата си фигури на **кръста** и **сферата** и символа на математическата логика, обозначаващ **безкрайността**:

1. **центърът на кръста** отговаря на центъра (точката) в главината на колелото (кръга – циклите на прояви) – емблема на излъчването **от центъра по посоките на света**;

2. **отвесната (вертикална) ос на кръста** олицетворява **връзката на различните нива на битието**;

3. **хоризонтална ос**, пресичащата отвесната, – обозначава материализиращата сферичност на обхващаното чрез **кръста – сферата на пространство от връзки между информационните феномени, фокусирано в динамика**;

4. символът на **пространството (универсума) – 1** в движението на инфосферата е завихрен в конфигурацията на символа за **безкрайност** – ∞ [32].

Универсалният символ антропологичен хиперкод „кръст – сфера – безкрайност“ на ерата на писмената комуникация на човечеството е негово внушително **макрокултурно-ценностно планетарно (космическо) съоръжение**, чрез което то (човечеството) – посредством **коренните морфемни думи** – непрекъснато едновременно и твори, и съхранява в лоното на **естествените езици** менталния информационен фонд на онтологичното си безсмъртие – **ноосферичната вечност**.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА И БЕЛЕЖКИ

1. **Федоров, Н. Ф.** Из „Философии общого дела“. – Новосибирск, 1993.

2. **Социосфера** – мислената като цяло **информационна среда на планетата** – окултурената обществена сфера на човечеството (**информационни фондове – информационни технологии – интеракции между хората и оборудването**): **Денчев, С. Г.** Информационна среда за трансфер на технологии = Information environment for technology transfer [Глобални проблеми: Анализ и управление : Науч. моногр. : Кн. 1-] : Кн. 1 [Закономерности, свързани с категорията информационна среда] / Колеж по библиотекознание и информ. технолог.; [Науч. ред.: **Д. Христов**]. – София,

2003; **Денчев, С. Г., Д. Г. Христов**. Несигурност, сложност и информация: Анализ и развитие на несигурна информационна среда = Uncertainty, complexity and information: Analysis and development of uncertain information environment [Глобални проблеми : Анализ и управление : Науч. моногр. : Кн. 1-] : Кн. 2 [Комплексно изследване на информационните аспекти на несигурността и сложността при работа с информационни същности] / Колеж по библиотекознание и информ. технолог.; Амер. унив. в България; [Науч. ред. **А. Ескенази**]. Д София, 2004. [23, 31].

3. **Антропосфера** – мислената като цяло **планетарна сфера на човешката популация** като биологична и социална феноменология, комплексно третирана от **хуманитарното знание**: **Куманова, А. В.** Введение в гуманитарную библиографию : [Ч. I–II. Ч.] I. Философско-научно-ведическая картина гуманитарного знания. Д Санкт-Петербург, 1995; **Куманова, А. В.** Введение в гуманитарную библиографию : [Ч. I–II. Ч.] II. Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии. Д София, 2005; **Куманова, А. В.** Введение в гуманитарную библиографию : [Нов. изд.] : Ч. I–II. Ч. I. Философско-научно-ведическая картина гуманитарного знания; Ч. II. Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии. – София, 2007. (CD-ROM). Д Публ. и в: <www.svubit.org> .

4. **Семиосфера** – мислената като цяло знаково-символна планетарна сфера на човечеството, фокусираща **семантиката на информационните реалии**: **Лотман, Ю. М.** О семиосфере. // Тр. По знаковым системам. 17 : Структура диалога как принцип работы семиотического механизма. – Тарту, 1984, с. 5–23; **Лотман, Ю. М.** Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера : [Моногр.] / **Вяч. В. Иванов**. Семиосфера и история : Предисл. – Москва, 1996.

5. **White, L. A.** The evolution of culture. The development of civilization to the fall of Rome. – New York etc., 1959.

6. **Инфосфера** – мислената като цяло идеално-практическа планетарна сфера на информационните реалии – информационното пространство, изградено от множество равнища на информационно моделиране (**факти – първичнодокументална информация – вторичнодокументална информация – метасистемна информационна реалност – философски картини на връзки между нещата**): **Куманова, А. В.** Инфосфера: Когнитология [Infosphere: Cognitology] : Учеб. прогр. за студент. по спец. „Библиотекознание и библиогр.“ – курс на Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог. – София, 2005. – Публ. и в: **1.** <http://www.svubit.org> ; **2.** Информационен пакет за български и чуждестранни студенти = Information package for bulgarian and foreign students / Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог. – София, 2006, с. 90–91, 130–132, 152–153, 376–377, 430–431.

7. **Eco, U.** The Limits of the Interpretations. – Bloomington, 1990; **Lotman, Y. M.** Universe of the Mind : A Semiotic Theory of Culture / Transl. by **A. Shukman** ; Introd. by **U. Eco**. – London; New York, 1990; **Sebeok, T. A., M. Danesi M.** The Forms of Meaning : Modeling Systems Theory and Semiotic Analysis. – Berlin, 2000.

8. **Вернадский, В. И.** Биосфера и ноосфера. – Москва, 1989.

9. **Куманова, А.** Архитектоника на информационното пространство : Идеален план (Онтологично изследване). // Тр. / Специализ. висше у-ще по библиотекознание и информ. технолог. – София, 2005, Т. 4, с. 17–41. Д. *Разшир. публ.* [10].

10. **Куманова, А.** Архитектоника на информационното пространство : Идеален план (Онтологично изследване). – Шумен, [2005] 2006. – Публ. и на рус. ез. (Шумен, 2005). – *Редуц. публ.* [9].

11. Природна област в Югозападна Азия край долното течение на р. Тигър и р. Ефрат (*днес*: Ирак, Сирия, Иран).

Шумерската култура оказва огромно влияние на Вавилония – древна робовладелска държава от източен тип (деспотия), намираща се в южната част на Месопотамия, възникнала в началото на II хилядолетие пр.н.е. (от XIX в. пр.н.е. е център на Вавилон).

12. Финикийският език е от западната група на афразийските езици. Говорен във Финикия (древна страна, обхващала *днешната* крайбрежна територия на Ливан и Сирия); негови главни центрове през I хилядолетие пр.н.е. са градовете-държави (Тир, Сидон, Библос, Угарит и др.) и колонии (Картаген и др.); говорен е в Сицилия, Сардиния и др. (През 588 г. пр.н.е. Финикия е завладяна от Персия; през 322 г. пр.н.е. – от Александър Македонски; по-късно – включена в римската провинция Сирия.)

Финикийският език е първият международен език.

Финикийското писмо е най-древната азбучна писмена система (XIII в. пр.н.е. – III в. от н.е.). Съдържа 22 букви само за съгласните. Посоката на писане е отлясно наляво. От финикийски произход са арамейското, гръцкото, староеврейското <...> писма.

13. От арамейската азбука водят началото си азбуките в Азия – арабска, арменската.

14. Арабският език е от южната група на афразийските езици (говори се в Близкия изток, Северна Африка).

Арабското писмо е разпространено в Западна и Средна Азия и Северна Африка. Възниква през IV в. на основа на арамейското. Първоначални паметници – надписи от IV–VI в. Има диалекти: аравийски, иракски, сирийски, египетски, магребски.

Арабското писмо има 28 букви за означаване на съгласните и диакритични знаци – на гласните. Пише се отлясно наляво.

15. Гръцкото писмо е първото писмо, възникнало през X–VIII в. пр.н.е. в Древна Гърция, въз основа на консонантното финикийско писмо и гръцкото сричково писмо.

От гръцкото писмо водят началото си почти всички европейски азбуки: етруска, латинска, готска, кирилица и др.

16. Азбука на отмирелия етруски език на древното население в Етрусия (Северозападна Италия), говорен до I в. пр.н.е. Изместен е от латинския език, върху който оказал влияние. (Етруският народ е дошъл от Западна Мала Азия. В Италия създава богата култура. През III в. пр.н.е. е покорен от Рим и през I в. пр.н.е. е романизиран.)

17. Латинската азбука (латиницата) е съградена въз основа на западно-гръцката и етруската към VII в. пр.н.е. Първоначално има 20 букви; по-късно се прибавят **q, z, y**, а към XVI в. – и **v**. От XVIII в. става основа на почти всички азбуки в Европа – без кирилицата и източно-гръцката.

18. Готският език е отмирал език от източната група германски езици (старогерманска писменост: рунно писмо [19] от края на II в. до Късното средновековие), разпространен в Северна Европа, Англия, Северното Черноморие, Новгород и др.

19. Руни са знаците на древна азбука на тюркоезични народи (VII–XI в.) в Южен Сибир, Алтай, Средна Азия и Източна Европа, която чрез сагдийското – средноазиатското – писмо на Аспаруховите българи – се свързва с арамейското писмо.

Рунното писмо съдържа 24 руни (старо рунно писмо: от III–IX в. – !) и 16 руни (ново рунно писмо: от IX в.). Новото рунно писмо има два варианта: шведско-норвежки (!) и датски (!).

20. Кирилицата е една от двете старобългарски азбуки (*другата*: глаголицата [21]) – първообраз на азбуките, с които днес си служат: българи, сърби, руси, украинци, белоруси и др.).

Кирилицата е създадена е от св. Климент Охридски на основа на глаголицата и в чест на св. Константин-Кирил Философ е наречена „кирилица“.

Повечето от буквите на кирилицата съвпадат напълно със съответните букви на гръцкото уставно писмо от VIII–IX в. и – като тях – имат определени числени стойности.

Очертанията на останалите букви са в несъмнена връзка със съответните букви на глаголицата.

Руският кирилски (*рус. кирилически*) курсив ляга в основата на създадената по поръчение на руския император Петър I през 1708 г. гражданска (граждански шрифт) – *днес*: печатна форма на кирилица (!).

На кирилица са написани основните съчинения на старобългарската литература – най-старите писмени паметници на източните и южните славяни.

21. Глаголицата е другата, предхождаща кирилицата [20], старобългарска азбука, създадена от св. Константин-Кирил Философ през IX в. (855–862 г.). Използвана е в България през IX–XI в., а в Хърватско – до началото на XIX в. Буквите на глаголицата се използват и за обозначаване на числа (!).

22. Процесът на **математизация, кибернетизация** от една страна, и **сближаването на естествените, техническите, обществените и хуманитарните науки**, от друга, превръщайки тези науки във **вътрешно симетрични** („една“ на „друга“) **сфери**, постоянно трансформиращи се („една“ в „друга“) днес в познанието непрекъснато кристализира чрез принципно нови взаимоотношения между **науките за природата и науките за обществото**, в резултат на което се установяват и нови връзки на взаимозависимости в същността на **човешката природа**.

Характерно е, че:

– човечеството все по-ясно осъзнава **необходимостта да обърне вектора на разединените предмети на изследване, области на знанието и науките – към самия човек и за негово благо** (редуцирано: до **свобода** във всичките ѝ културно-ценностни и нравствено-етични аспекти);

– **психологията**, намираща се точно „по средата“ между **естествените, обществените, хуманитарните науки**, а чрез последните три – специфично чрез всеки вид – и **техническите науки**, явяваща се свързващо звено между тях, става механизъм за извеждане на хиперсистемни връзки между областите на познание на човека, изхождайки от – произтичащият днес интензивен универсален процес на **хуманитаризация на цялото знание** е свързан, безусловно, с осъзнаването на **ролята на човешкия субект на познание**, защото различните подходи на неговото третиране изразяват различни **нагласи – концептуални натоварености** – в изучаването често на „едно и също“ в природата на човека, ментално фиксируемо в детайлност чрез дълбинната и универсална културна природа на писмото;

– централен за хуманитарното знание е **аксиологичният проблем за наблюдението, обективизацията и интерпретацията на вътрешния свят на личността** (разпознаването на нейната **менталност** и **образите ѝ** – област на познание, излизаща извън рамките на класическата наука, в зависимост от която се осъществява информационно-комуникативният трансформатизъм на реалността и съзнанието във всеки единичен акт на познанието, изразим чрез писмената комуникация).

23. **Техносфера – инструментарно-технологичното системно цяло на планетарната информационна среда**, чрез което се осъществяват **интеракциите между човека и оборудването** в процеса на опериране с **информационните фондове** [2].

24. *Лат.*: cursus; *англ.* course – посока; цялостно изложение (на наука...).

25. *Древногр.*; *лат.*: rhizome – корен, ствол, разклонение; *преносно значение*: род, поколение, произход.

26. *Итал.*: carcassa – скелет; *фр.*: carcasse – носеща конструкция.

Съществено е да се изтъкне, че самото понятие (**каркас**) се ражда в предренесансната менталност (Данте Алигиери: „*Божествена комедия*“), и е връстник на хуманитарната логика на мислене (терминосистема); то резонира днес чрез универсалния вектор на информационната наука като **фрейм** (*англ.*: frame) (М. Мински).

27. *Лат.*: facies – „лице“, образ.

28. *Англ.*: information environment (environ – *книжн.*; *преносно значение*: обкръжавам; environment – обкръжаваща обстановка, обкръжение, среда; *вж* и: корена на понятието (ment) **ment**, – „около“ който представката му (environ) е „периферия“; *срв.* и с *допълн. значение* на понятието в геологията – *фация* – *лат.*: facies – **външна форма**).

29. *Лат.*: **membrana** – (**външна**) „кожица“, ципа, тънка еластична пластинка (**повърхност**) от метал и т.н. употребявана във всички звукопредавателни и звукоприемателни апарати.

Срв. и с *лат.*: **memoro** – **напомням, припомням**; *лат.*: **memoria** – **памет**.

Антропоморфно и антропоцентрично, очевидно, самата информационна среда е **хуманитарно хиперсредство** за ризоматично припомняне на човека на средствата за операционализация в осъществяването от него информационно-комуникативни актове – феноменология, вкоренена в езика (мисленето), която помага, за да бъде самата тя разбрана (осмислена) и ефективно третирана.

Информационната среда в културологичен смисъл е мембраната, чрез **външната форма** на която (средата) резонира встъпващият чрез нея в диалог с информационното пространство всеки индивидуален информационно-комуникативен акт като негова **вътрешна** (на пространството) **форма**.

30. *Нем.*: Panzer – броня, твърда „покривка“.

31. *Срв.* със сърцевината на **информационната среда** – класификационната ѝ структура по концепцията на С. Г. Денчев [2, 23].

32. **Шевалие, Ж., А. Геербрант**. Речник на символите : Митове, сънища, обичаи, ритуали, форми, фигури, цветове, числа и др. : В 2 т. : Т. 1-2 / Прев. от фр. ; Под ред. на **Б. Георгиев**. – София, 1995–1996. – Прев. на кн.: **Chevalier, J., Gheerbrant, A.** Dictionnaire des symboles. – Paris, 1991; **Бидерман, Х.** Речник на символите / Прев. от нем. **Фр. и Б. Парашкевови**. – София, 2003. – Прев. на кн.: **Biedermann, H.** Lexikon der Symbole. – Berlin, 2001.

